

ศาสนา “กบ” ในอินเดีย

รองศาสตราจารย์ ปราณี วงษ์เทศ*

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2537 ผู้เขียนได้มีโอกาสไปดูพิธีบูชากบในหมู่บ้านจ้วง ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในเขตอำเภอ หือฉี ซึ่งอยู่ในเขตทิศตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลกว่างสี ในใจนั้นคิดอยู่เสมอว่า ความเชื่อว่า กบเป็นสัญลักษณ์ของฝนและความอุดมสมบูรณ์ ไม่น่าจะจำกัดอยู่เฉพาะในสังคมของชาว อูยาคเนย์ และตอนใต้ของจีนเท่านั้น แต่ยังมีโอกาสศึกษาหาข้อมูลละเอียด นอกจากเคยอ่านข่าวใน หน้าหนังสือพิมพ์นานมาแล้วว่า มีชาวบ้านที่เขตกันจัม ทางตะวันออกของอินเดีย ก็มีพิธีขอฝนด้วยการ “เดินระบำกบ” กัน ยามแล้งฝน หน้าชบวนแห่กบจะมีการแห่กบตัวหนึ่งใส่เหยือกน้ำ โดยมีชบวน เด็ก ๆ ที่ร้องรำทำเพลงตามไปทั่วหมู่บ้าน จากนั้นเมื่อถึงจุดใกล้แม่น้ำ ชาวบ้านก็ปล่อยกบลงไปเพื่อ บูชาเทพเจ้าแห่งฝน

ที่สำคัญคือ ก่อนหน้านั้นชาวบ้านจะทำพิธี “แต่งงานคางคก” และโยนควาย ปู และนกลงไปใน แม่น้ำเพื่อขอฝนด้วย แต่ต่อมาถูกห้าม เพราะถือว่าทารุณสัตว์เกินไป คงเหลือแต่พิธีแต่งงานคางคก และ เดินระบำแห่กบเท่านั้น

ต่อมาคุณไมเคิล ไรท์ จากศิลปวัฒนธรรมได้กรุณานำบทความมาให้อ่าน ชื่อเรื่องว่า “การปรับตัวทางวัฒนธรรมในเขตรวมกับชาวอารยันในยุคฤคเวท : การศึกษาจากบทเพลงสรรเสริญ กบ” โดยนาย โคตมะ วี เนื้อหาของบทความน่าสนใจดี เพราะเกี่ยวกับ กบ และพิธีขอฝนของ ชาวอินเดีย จึงขอเก็บความมาเล่าสู่กันฟังดังนี้

บทนำ

บทสรรเสริญกบจากคัมภีร์ฤคเวท มักเป็นที่สนใจในหมู่นักวิชาการต่าง ๆ เสมอ แต่ดูเหมือน ความสำคัญหลัก ๆ ของบทเพลงนี้ ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันอย่างถูกต้องนัก เนื่องจากบทเพลงไม่เพียงแต่ พรรณนาถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของฤดูฝนในอินเดียเท่านั้น แต่ยังได้บอกให้เราทราบว่า ในยุคหลังฤคเวทนั้น ชาวอารยันได้ตั้งหลักปักฐานแล้วในบริเวณที่เป็นเขตรวมที่กบจะจำศีลในช่วง ฤดูร้อน และจะไพล่ออกมาจากพื้นดินอีกครั้ง เมื่อมีความเปียกชื้นจากฝนที่ตกลงมาอย่างหนักในฤดูฝน

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่สำคัญคือ บทเพลงทำให้เราทราบถึงร่องรอยที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ และสามารถวิเคราะห์ที่ศึกษาวัฒนธรรมในยุคฤททวิได้จากความรู้ในเรื่องนี้ วิธีการศึกษาเกี่ยวกับการทำนายดินฟ้าอากาศ อยู่ที่ความพยายามในการสังเกตการณ์อย่างรอบคอบ ถึงสาเหตุและผลของฤดูกาลในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะในฤดูมรสุม รวมถึงการเปลี่ยนแปลง อย่างค่อยเป็นค่อยไปของวิถีชีวิต และความนึกคิดของชาวฤททวิ อันมีผลมาจากการปรับตัวกับ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างออกไปในดินแดนใหม่

ลักษณะเฉพาะของมรสุมและผลกระทบต่อวัฒนธรรมในยุคพระเวทตอนต้น

การมาถึงของลมมรสุมมักจะนำความตื่นเต้นปิติยินดีแก่ผู้คนอยู่เสมอ เนื่องจากลมฝนได้นำเอา ความแตกต่างอย่างจับปล้น จากฤดูร้อนที่แห้ง และอบอ้าวก่อนฝนตกมาให้ โดยปกติฝนจะตกไม่ มากนักในช่วงเดือนตุลาคมถึงเมษายนในเขตอนุทวีป นอกจากบริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกและใน บางส่วนของประเทศศรีลังกา ในช่วงนี้เราจะเห็นพืชผักเขียวขจี โดยเฉพาะในเขตที่มีการปลูกพืชผัก เมืองหนาวด้วยระบบชลประทาน แต่พอถึงช่วงปลายเดือนเมษายน พืชผักมักจะหยุดเจริญเติบโต อุณหภูมิในเขตอนุทวีปของอินเดียส่วนใหญ่จะขึ้นสูงถึง 110 องศา ฟาเรนไฮต์หรือมากกว่าด้วยซ้ำ

เมื่อลมร้อนเริ่มพัดมา ต้นไม้และพุ่มไม้เล็ก ๆ ก็จะสลัดใบร่วงหล่น จนดูเหมือนไร้ชีวิต เพราะ ถูกแผดเผาด้วยความร้อนแรงของแสงแดด สัตว์พวกช้าง ควาย ต้องทนทุกข์ทรมานเนื่องจากขาด แหล่งอาหารและน้ำ ยิ่งในกรณีที่แห้งแล้งยาวนาน สัตว์เหล่านี้จะพากันล้มตายเป็นจำนวนมาก ไม่เพียงเพราะขาดน้ำกิน แต่ยังขาดปลั๊กโคลนตมต่าง ๆ ที่สัตว์เหล่านี้มักอาศัยหลบแสงแดดที่ร้อนระอุ อีกด้วย ช่วงเวลานี้บรรดานก สัตว์เลื้อยคลานจะพากันหายตัว และกบก็จะจำศีลอยู่ในพื้นดิน และหลังจากนั้นประมาณเดือนมิถุนายน อย่างแทบไม่มีการเดือนล่วงหน้า เมฆฝนดำทะมึนก็จะปรากฏตัวขึ้น เหนือท้องฟ้าอย่างรวดเร็ว ปกคลุมบรรยากาศทั้งหมดจนแทบจะแยกไม่ออกระหว่างความมืดดำของ มหาสมุทรและท้องฟ้าที่ปกคลุมด้วยเมฆฝน

ในที่สุด พร้อมกับเสียงฟ้าผ่า ฟ้าร้อง ฝนก็จะเทกระหน่ำลงมาอย่างท่วมท้น จนบ่อยครั้งที่ผู้คน จะรู้สึกว่าคุณเองจมอยู่ในน้ำ และจุดจบของโลกกำลังใกล้เข้ามา ขณะเดียวกันอุณหภูมิก็จะลดลงอย่าง รวดเร็วจาก 110 องศา ฟาเรนไฮต์ ถึง 70 องศา ฟาเรนไฮต์ และภายในไม่กี่วัน ต้นไม้และ พืชพันธุ์ต่าง ๆ ก็จะผลิแตกใบใหม่ ทว่าทั้งพื้นโลกจะสดชื่นมีชีวิตชีวา และเขียวขจี ด้วยต้นหญ้า และพืชผลต่าง ๆ สัตว์ เช่น นก สัตว์เลื้อยคลาน กบ และแมลง จะออกมาหากินอยู่ทุกหนทุกแห่ง

อีกครั้งหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น ช่วงนี้ยังเป็นฤดูผสมพันธุ์ของสัตว์ต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งภพของชาวอินเดียในอนุทวีปด้วย

การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลมักกระทบต่อวิถีชีวิตมนุษย์อย่างมหาศาล เนื่องจากฝนที่ตกอย่างต่อเนื่อง ท่วมแม่น้ำลำธารทั้งหลาย ทำให้การเดินทางยากลำบากขึ้น ในอินเดียสมัยโบราณ ฤดูฝนจึงถือเป็นช่วงเวลาของการหยุดพักอยู่ในบ้าน นอกจากฤดูฝนแล้ว ผู้คนส่วนใหญ่ที่อยู่ในอนุทวีปของอินเดีย ก็มักจะมีชีวิตอยู่นอกอาคารบ้านเรือนอย่างไม่เคอะร้อนนัก อุดมคติของชีวิตนอกบ้านของผู้คนในเขตอนุทวีป จึงมีพื้นฐานมาจากปรากฏการณ์ของดินฟ้าอากาศดังกล่าว แม้ว่าในยุคต่อมา ชีวิตนอกบ้าน และพิธีกรรมการถือศีลในฤดูฝนจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนา แก่นของวิถีชีวิตดังกล่าว จริง ๆ แล้ว จึงมีความเก่าแก่เท่ากับภูมิอากาศของชาวอินเดียนั้นเอง ยิ่งไปกว่านั้น ความสูงของเทือกเขาหิมาลัย ทำให้เมฆฝนของฤดูมรสุมไม่สามารถขยายกินบริเวณเกินไปกว่าเทือกเขา ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอของฤดูมรสุม จึงเป็นภูมิอากาศของท้องถิ่นอย่างเด่นชัด ซึ่งตรงกันข้ามอย่างชัดเจนกับสภาพแวดล้อมของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ในอาฟกานิสถานและริเบต และจากสภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างนี้เองที่ช่วยให้เราสามารถศึกษากระบวนการที่กลายเป็นอินเดียของวัฒนธรรมในยุคพระเวทได้

ตัวอย่างเช่น หากจะเปรียบเทียบคัมภีร์โซโรแอสเตอร์ของชาวอิหร่านโบราณกับคัมภีร์ฤคเวทแล้ว จะเห็นชัดว่าคัมภีร์ 2 เล่มนี้ มีความคล้ายคลึงกันหลายประการ เนื่องจากเป็นผลงานของคนกลุ่มเดียวกัน คือพวกอินโดอิหร่าน แต่ก็มีความแตกต่างที่เห็นได้ระหว่างคัมภีร์เหล่านี้ คัมภีร์โซโรแอสเตอร์จะแสดงความสนใจเพียงน้อยนิดเกี่ยวกับการขอฝน ในขณะที่คัมภีร์ฤคเวทจะเต็มไปด้วยบทสวดขอฝนและมีการคาดการณ์ ทำนายทายทักปรากฏการณ์ของฝน และฟ้าแลบ เหตุผลของความแตกต่างนี้ แสดงว่า เดิมเมื่อชาวอินโดอิหร่านพวกนี้อาศัยอยู่ในอัฟกานิสถาน ความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการละลายตัวของหิมะ และต้องพึ่งพิงฝนเพียงเล็กน้อยในฤดูใบไม้ผลิ จนต่อมาเมื่อย้ายเข้ามาอยู่อีกด้านหนึ่งของเทือกเขาฮินดูกูชและขยายตัวเข้าไปยังชายฝั่งของแม่น้ำคงคา จึงพบกับประสบการณ์ของอากาศที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากที่อยู่เดิม เช่น ฤดูร้อนที่เผาไหม้และฤดูฝนที่เย็นฉ่ำดังบรรยายไว้ในบทสรรเสริญทุกบท แม้ว่าจะจะเป็นความจริงที่บทสวดส่วนใหญ่ของคัมภีร์ฤคเวทจะแต่งขึ้นบริวารรอบ ๆ แคว้นปัญจาบ แต่ก็มิใช่ทั้งหมด

เนื่องจากการเกษตรกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของภูมิอากาศเช่นนี้ จึงมีแนวโน้มทั่วไปในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอินเดียว่า บรรดาเทพเจ้าและรูปเคารพต่าง ๆ ที่แม้ว่าแต่แรกจะมีกำเนิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ของฝนเลย แต่ในช่วงที่ 2 ต่อมา ก็ได้พัฒนาจนกลายมาเป็นเทพที่

เกี่ยวกับการขอฝน ตัวอย่างเช่น วรรณ มีกำเนิดเป็นเทพเจ้าของท้องฟ้ายามค่ำคืน กลับกลายเป็นตัวแทนของน้ำในยุคแรก และมหาสมุทรในโลกได้บาดาลไปในที่สุด

พัฒนาการของสังคมในช่วง 2 ที่อยู่ในยุคพระเวท เทพเจ้าต่าง ๆ ก็กลายเป็นเทพของลมนรสม ในอินเดียไปเรียบร้อยแล้ว ดังตัวอย่างที่เห็นจาก การสวดอ้อนวอนต่อเทพเจ้าเพื่อขอฝน เพื่อให้บทส่งเสียงร้องตามแหล่งน้ำ เรื่องราวของพระอินทร์และอสูรป้องกันฝนก็คล้ายคลึงกัน คือ เป็นตำนานเกี่ยวกับกำเนิดอย่างไม่ต้องสงสัย

ตามความเชื่อแล้ว เรื่องราวของพระอินทร์กับอสูรฤๅษะ จะถูกตีความในอินเดียว่า เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความแห้งแล้งและฝน ซึ่งเป็นการตีความตามความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับลักษณะของภูมิอากาศในฤดูร้อนและฤดูฝน โดยเฉพาะของอินเดีย มิใช่เป็นสิ่งที่ผู้เขียนคนใดคนหนึ่งคิดขึ้นมาเอง แต่เป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนทั่วไปที่จะเห็นว่าเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันตลอดประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมอินเดีย การศึกษาบทสวดจากคัมภีร์ฤๅษะอย่างละเอียดกับตำนานนิทานปรัมปราต่าง ๆ จะแสดงให้เห็นว่า สาระของระบบสัญลักษณ์นี้จริง ๆ แล้ว เริ่มต้นมาแล้วแต่ยุคฤๅษะ เช่น การบรรยายการต่อสู้ระหว่างพระอินทร์กับอสูรที่ใช้ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า หมอก และลูกเห็บ เป็นอาวุธในการต่อสู้กับพระอินทร์ และต้องเมื่อพระอินทร์ชนะอสูรเท่านั้น ที่น้ำหรือฝนจึงหลั่งลงมาได้

บทสวดสรรเสริญฤๅษ

หลักฐานที่ไม่อาจปฏิเสธได้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในยุคพระเวท ซึ่งเป็นผลจากความแตกต่างของภูมิอากาศของอินเดีย มาจากบทเพลงสรรเสริญฤๅษ บทเพลงนี้อาจจะอยู่ในช่วงหลังสุดของคัมภีร์ฤๅษะ แต่ก็ยังเป็นเหตุผลสำคัญที่ช่วยให้เราสามารถศึกษาได้ถึงพัฒนาการใหม่ของวัฒนธรรมในยุคฤๅษะบนผืนดินของอินเดีย เนื่องจากการเล่นคำตลอดเพลงสวด ทำให้การแปลเป็นภาษาอังกฤษยุ่งยากมาก ในที่นี้จึงขอสรุปสั้น ๆ ดังนี้

1. พราหมณ์ที่อยู่เฉยมา 10 เดือน เริ่มสวดคัมภีร์ พฤๅษะ และบทก็เปล่งเสียงร้อง เพราะถูกกระตุ้นด้วยเมฆฝน
2. เมื่อฝนตกต้องเนื้อตัวที่นอนนั่งประดิษฐานสัตว์แห่ง ๆ ในทะเลสาบ บรรดาบทก็ร่วมกันส่งเสียงร้องเป็นหนึ่งเดียวกัน เหมือนเสียงร้องของวัวกับลูก ๆ
3. เมื่อฤดูฝนมาถึง ทันทีที่ฝนตกสู่ผู้คนที่กำลังหิวกระหาย เสียงร้องของบทก็รับกัน ขณะที่ลูกบทวิ่งเข้าหาพ่อ

4. กบตัวหนึ่งตกทลายอีกตัวหนึ่งอย่างมีชีวิตชีวา ระหว่างที่ฝนตกลงมาเมื่อกบเปียกฝน มันจะกระโดดไปรอบ ๆ เสียงร้องของตัวที่มีจุดแต้มจะกลมกลืนประสานกับตัวที่มีสีเขียวเหลือง
5. เมื่อตัวหนึ่งร้องเลียนเสียงของอีกตัวหนึ่ง เหมือนนักเรียนเลียนเสียงครู กบตัวอื่น ๆ ก็ร้องเป็นเสียงเดียวกัน ประหนึ่งเสียงสวดคัมภีร์พระเวทในฤดูฝน
6. เสียงหนึ่งต่ำเหมือนเสียงว้าว อีกเสียงร้องแบะ ๆ เหมือนเสียงแพะ กบตัวหนึ่งมีจุดแต้ม อีกตัวหนึ่งสีเขียวเหลือง แม้จะมีชื่อเหมือนกัน แต่ก็มีรูปร่างต่างกัน ต่างชื่นชมเสียงร้องของตนเอง
7. เช่นเดียวกับพราหมณ์ที่ประกอบพิธีสวดยามค่ำคืน กบเจ้าก็ฉลองรับปี ซึ่งเปลี่ยนเป็นวันแห่งฤดูฝน
8. พราหมณ์ทำพิธีบีบน้ำโสม เปล่งเสียงสวด ขณะที่บูชาเครื่องสังเวทที่เกี่ยวกับการมาถึงของปี
9. พวกเขาประพฤติตามคำสั่งของเทพแห่ง 12 เดือน ไม่มีใครขัดขืนคำสั่งของฤดูกาล เมื่อฤดูฝนมาเยือน ความร้อนก็ถูกปลดปล่อยออกมา
10. วัว แพะ กบที่มีจุดแต้ม และสีเขียวเหลือง ต่างนำความอุดมสมบูรณ์มาให้ กบช่วยต่อชีวิต ด้วยการนำวุ้นน้ำบรื้อยมาให้

ช่วงเวลาแห่งการตั้งท้อง (ส่วตสร)

จะเห็นว่ามีการกล่าวถึงคำว่า ส่วตสร หลายครั้งในบทความนี้ จึงควรทำความเข้าใจ ถึงความหมายที่แท้จริงของคำ เพราะจะช่วยเราให้ได้ภาพที่ชัดเจนขึ้นของการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและความคิดของชาวอารยันในยุคฤดูเวท โดยทั่ว ๆ ไป คำนี้ หมายถึง ปี โดยที่ความหมายเดิม หมายถึง 10 เดือนทางจันทรคติ แต่ความหมายแรกที่หมายถึง การตั้งท้อง ก็ยังคงใช้อยู่ตลอดประวัติศาสตร์วรรณกรรมในยุคพระเวท โดยเฉพาะการตั้งท้องในความหมายของบรรยากาศ ซึ่งเริ่มต้นในฤดูใบไม้ร่วง และสิ้นสุดด้วยการเกิดของลูกฝน ข้อถกเถียงในเรื่องนี้ มีประเด็นโดยย่อดังนี้

1. ผู้แต่งบทสรรเสริญกบ ได้มองเห็นความคล้ายคลึงระหว่างกบและการประกอบพิธีพฤตระของพราหมณ์ จากเหตุผลหลัก 2 ด้านด้วยกันคือ ประการแรก คัมภีร์โซโรเอสเตอร์จบลงเมื่อฤดูฝนเริ่มต้น ดังนั้นการสวดมนต์ในพิธีที่ท่วมตอนค่ำคืนจึงตรงกับการร้องของกบ เสียงร้องของกบจริง ๆ ก็คือการร้องหาฤดู ซึ่งจะกินเวลาประมาณ 2 เดือน

ประการที่สอง ก่อนที่ลมมรสุมจะมา พราหมณ์ก็เช่นเดียวกับกบจะถือศีลเจียบเป็นเวลา 10 เดือน น่าสังเกตว่า เหตุผลสำคัญสำหรับความเจียบของกบจะไม่สัมพันธ์โดยตรงกับการจำศีลของมัน แต่จะเป็นช่วงเวลาของการสิ้นสุดของฤดูผสมพันธุ์ เห็นได้ชัดว่า คำว่า ส้วตสร ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง 1 ปี แต่เป็นเวลาส่วนใหญ่ของปี ช่วงเวลา 2 เดือนที่กบร้อง จึงไม่นับรวมด้วย ยิ่งกว่านั้นหากเราศึกษาคำสวด 7 บทหลังอย่างละเอียดจะเห็นว่า หนึ่งปีของยุคฤทเทว เป็นระบบที่มีลักษณะพิเศษ ที่ประกอบไปด้วย เวลา 2 ช่วง คือ ช่วงของ ส้วตสร และฤดูฝน ที่ควรสังเกต คือ ความรู้สึกในบทที่ 9 ของบทสวดที่ชี้ให้เห็นว่า ใน 12 เดือนของปี จะถูกแบ่งออกเป็น ส้วตสร และปราวฤช ซึ่งหมายถึงฝน

2. พิธีกรรมในยุคฤทเทวในที่นี้ อาจเรียกง่าย ๆ ว่า พฤตระ ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักกันในคำว่า ส้วตสร gosattra หรือ gavAm ซึ่งแรกเริ่มมีช่วงเวลาแค่ 10 เดือน ทางจันทรคติ เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นจากฤดูใบไม้ร่วงถึงฤดูฝน
3. ตามความหมายทางภาษา คำว่า ส้วตสร หมายถึง การให้ตัวอ่อนที่ดีที่สุด หรือหมายถึงเด็ก ในวรรณกรรมยุคพระเวท โดยทั่วไปเชื่อกันว่า ช่วงตั้งท้องของวัว หรือม้า จะเหมือนมนุษย์ คือเป็นช่วงที่ผลิตน้ำนมได้ จึงไม่ต้องสงสัยว่า คำว่า ส้วตสร ในฤทเทวมิได้หมายถึง 1 ปีเต็ม แต่เป็น 10 เดือนทางจันทรคติ น่าสนใจที่พบว่า แม้แต่เมื่อหลังจากความหมายเดิมของคำนี้จะเปลี่ยนไปมีความหมายเท่ากับ รอบปี ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ในวรรณกรรมยุคพระเวท ยังมีความหมายถึง การตั้งท้องตามความหมายเดิมอยู่ บ่อยครั้งที่คำว่า ส้วตสร ถูกใช้ในความหมายว่าเป็นเวลา 10 เดือน ของการตั้งครรภ์ และการสิ้นสุดของช่วงเวลาดังนี้ด้วย ดังตัวอย่างที่ว่า
 - ดังนั้น ผู้หญิง วัว หรือ ม้า จึงให้กำเนิดในฤดู ส้วตสร
 - เป็นเวลา 10 เดือน กว่าตัวอ่อนจะเติบโตได้อย่างเต็มที่
 - ในช่วง ส้วตสร การตกไข่จะก่อให้เกิดเด็ก
 - ใน 10 เดือน ตัวอ่อนจะคลอดออกมา
 - ถ้าเด็ก ๆ เกิดภายใน 6 หรือ 7 เดือน จะตาย แต่ถ้าในช่วง ส้วตสร อสุจิที่ฝังอยู่จะก่อให้เกิดสิ่งมีชีวิต
4. ชาวอารยันในยุคฤทเทวเชื่อว่า พืชผัก เหมือนกับนมของมนุษย์ ดังนั้นในช่วงสุดท้ายของฤดูร้อนในอินเดีย ที่ความร้อนของอากาศทำให้ขาดแคลนพืชผล จะถูกบรรยายในคัมภีร์ยุคพระเวทว่า เป็นผลของการที่เทพอัคนี โคนผมของตน ซึ่งเปรียบเสมือน พืชผักของโลก

อย่างไรก็ตามผู้ประพันธ์คาถาในฤคเวท บรรยายปรากฏการณ์ของช่วงวันท้ายของฤดูร้อน โดยใช้คำ สัตตสร ว่า “(อคนี) โคนผม (หรือ) พืชผัก (ของโลก)” ในช่วงปลายของสัตตสร หลักฐานจากคัมภีร์ฤคเวทจึงสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน

5. ในอินเดียบโบราณ เชื่อกันว่า เมฆเป็นผู้หญิง และไม่สามารถสร้างฝนได้โดยปราศจากการก่อเกิดของลูกฝนในมดลูก ในคัมภีร์หลายฉบับกล่าวอย่างชัดเจนว่า “ท้องฟ้าตลอดตัวอ่อน (ลูกฝน) ที่มีอายุ 9 เดือน เป็นโอสถวิเศษที่หลังจากแสงของพระอาทิตย์” ในอีกคัมภีร์หนึ่งกล่าวถึง สัญลักษณ์ของการตั้งครรภ์ ที่มีใช้ของมนุษย์ แต่หมายถึงบรรยากาศสภาพแวดล้อม

การบูชาภพ

จากสภาพของดินฟ้าอากาศที่สัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ ดังที่บรรยายในบทสรรเสริญภพ เป็นหลักฐานที่แสดงว่าบทสวดเหล่านี้คงแต่งขึ้นก่อนที่ชาวอารยันจะเข้ามาอยู่ในอินเดีย และหลังจากที่ได้ตั้งหลักปักฐานลงในดินแดนที่กบจะร้องระหว่างฤดูฝน เพลงสรรเสริญภพจึงมิใช่วรรณกรรมที่เกี่ยวกับทางโลก แต่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเพื่อขอความมั่นใจเกี่ยวกับฝน เพราะฝนหมายถึง พืชผัก วัชพวย และวัชพวย ย่อมหมายถึงความอุดมสมบูรณ์และสุขภาพที่ดี ดังนั้นในบทสุดท้ายของเพลง กบจึงได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าที่สามารถนำวัชพวย และชีวิตที่ยืนยาวมาให้มนุษย์ได้ หลักฐานที่ชัดเจนถึงการที่ชาวอารยันถูกกลืนกลายเป็นอินเดีย ก็คือชาวอารยันไม่ได้นำวัฒนธรรมบทสรรเสริญภพ และพิธีกรรมในเขตรัฐมาด้วย แต่พวกเขาเรียนรู้จากชาวพื้นเมือง และได้ยอมรับวัฒนธรรมใหม่ โดยนำพิธีกรรมความเชื่อนี้เข้าไปอยู่ในพิธีสังเวทของตน

น่าสังเกตว่า ทุกวันนี้ชาวนาในหุบเขากัณฐ์มณฑล ก็ยังทำพิธีบูชาภพระหว่างฤดูฝน เพื่อขอความมั่นใจของการเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหารทุกวันที่ 15 ของวันขึ้น 15 ค่ำ ประมาณเดือน กรกฎาคมและสิงหาคม ชาวนาจะไปนาเพื่อทำพิธีบูชาภพ พิธีนี้รู้จักกันในชื่อว่า “พิธีป้อนข้าวภพ” ซึ่งปรากฏในปฏิทินตามประเพณีท้องถิ่น เป็นพิธีง่าย ๆ ที่ชาวนาจะนำกระทงไปวางไว้ที่มุมทั้ง 4 ของนา แล้วไปยืนกลางท้องนา เหยยหน้า แหงนมองดูท้องฟ้า และสรรเสริญภพด้วยภาษาในตระกูลธิเบต-พม่า 3-4 ครั้ง ว่า “ โอ กบ ปีที่แล้ว เจ้าได้นำข้าวปลา ธัญญาหารมาให้มากมาย ปีนี้ขอให้นำมาให้เราอีก ๆ อีกเถิด ” จากนั้นจะนำอาหารจากกระทงกลับบ้าน ทิ้งกระทงไว้ในท้องนา ต่อมาจึงทำพิธีฝังรูปปั้นของภพลงในพื้นดิน เพื่อว่าภพจะได้ปรากฏขึ้นอีก ในฤดูฝนหน้า

ความเชื่อในพิธีกรรมง่าย ๆ นี้ เกือบเหมือนกับที่ปรากฏในบทเพลงสรรเสริญบจากคัมภีร์
 ฤคเวทเลย เรามักเกิดความสับสนระหว่างการอธิบายว่า อะไรคือสาเหตุและผลของการปรากฏตัวของ
 กบระหว่างฤดูฝน ที่จริงแล้วกบต่างหากที่ทำให้เกิดฝน พืชผัก และปศุสัตว์ เพราะชวานามีได้เป็นผู้ให้
 กำเนิดฝูงวัวควาย ดังนั้นจึงเป็นคำร้องขอธัญพืชมิใช่ขอวัวควาย แน่่อนที่ประชาชนในยุคฤคเวทคงได้
 เห็นชาวพื้นเมือง เช่น ชวานาทำพิธีบูชาบ เพื่อขอฝน ผู้ที่เฝ้าใหม่จึงเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากชาวพื้นเมืองและ
 ปรับให้เข้ากับระบบความเชื่อในพิธีกรรมของพระเวท

พิธีโกนผมในตอนปลายของปี

ในช่วงเวลานี้ของปี ชาวอารยันในยุคพระเวทจะประกอบพิธีกรรมที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ
 พิธีโกนผม จุดประสงค์หลักของพิธีนี้ก็เพื่อขอความมั่นใจให้พืชผักเจริญเติบโตในฤดูฝน ดังที่กล่าวมาแล้ว
 ว่า ในยุคต้นของพระเวท ประชาชนจะเชื่อว่าผม และร่างกายของทั้งเพศหญิงและชาย มิได้แตกต่างจาก
 พืชผัก เพราะว่า พืชผักเอง ก็คือผมของเทพเจ้าแห่งปฐพี หรือเทพผู้ให้กำเนิด ตัวอย่างจากคำที่ใช้ใน
 คัมภีร์พระเวทอาจช่วยให้เข้าใจได้ชัดเจน เช่น

- ผมที่ร่วงหล่นจากร่างของนางประชาปติ ได้กลายเป็นพืชผักนี้ ดังนั้น พืชผัก และต้นไม้
 จึงคือผม
- โอ้ อินทระ จงช่วยทำให้ ดินแดนทั้ง 3 แห่งนี้เติบโตขึ้นที่ศีรษะของบิดาข้า,
 ที่ทุ่งข้าวโพด และที่นี่ ตรงช่องท้องของข้าด้วย
- หุ่นข้าวโพดของเรา ร่างกาย และศีรษะของพ่อข้า (ที่ล้านจากพิธีโกนผม) ขอให้ 3 สิ่งนี้
 เต็มไปด้วยผมด้วย

เมื่อศึกษาข้อความดังกล่าวให้ดี จะเห็นชัดว่า พิธีโกนผมจะทำกันในตอนปลายของฤดูร้อน
 แต่ก่อนฤดูฝน ดังนั้นผมที่ถูกตัดออกก็จะขึ้นใหม่พร้อมพืชผัก ซึ่งเป็นผลของลมมรสุม ปรากฏการณ์ของ
 ช่วงการเปลี่ยนแปลงนี้ ถูกบรรยายอยู่ในบทสรรเสริญบว่า “ในตอนปลายของ สวรรค์ เมื่อฤดูฝนมาถึง”

แม้แต่ทุกวันนี้ ทิวตั้งเอเชียใต้ รวมทั้งหุบเขากัมพูชา พราหมณ์ที่ยังยึดมั่นในประเพณีก็ยังคงโกน
 ศีรษะในช่วงเวลานี้ของปี ที่น่าสนใจคือ พิธีของพราหมณ์จะกำหนดขึ้นในวันเดียวกับที่ชวานาทำพิธีบูชาบ
 เป็นความจริงที่ระบบการนับวันปี ในยุคพระเวทได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ฤดูกาลของประเทศอินเดีย
 ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ดังนั้นจึงต้องมีให้เหตุบังเอิญอย่างแน่อน

การเริ่มต้นของปีการศึกษาและการหยุดพักในฤดูฝน

เป็นที่ทราบกันดีว่า เดิมทีวันที่ทำพิธีคล้องสาย ชัฏโฆปวิตร์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมวันแรกของการเข้าเรียน สำหรับเด็กชายจากครอบครัวของพวกเขา ทวีชาติ “ที่เกิด 2 ครั้ง” นั้น ในคัมภีร์พระเวทบางเล่มในยุคต่อมาอธิบายว่า พิธีนี้จะเริ่มขึ้นในฤดูใบไม้ผลิ แต่คัมภีร์บางเล่ม ก็ระบุว่าพิธีนี้ทำกันในฤดูฝน และบ้างก็กล่าวอย่างชัดเจนว่า ปีการศึกษาเริ่มขึ้น ในวันพระจันทร์เต็มดวงของเดือน สรวณ (ซึ่งตรงกับเดือนเก้า) เมื่อสมุนไพรมะเดิบโตขึ้นในเดือนนี้ จากบทเพลงชี้ให้เห็นว่า ในยุคฤคเวท ฤดูฝนก็เป็นช่วงเวลาของการเริ่มต้นการศึกษาของปี โดยเปรียบเทียบเสียงร้องของกบกับเสียงท่องบทเรียนตามครูของนักเรียน แต่ในยุคต่อมาวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน สรวณ นี้ ได้กลายมาเป็นช่วงเวลาที่เป็นทางเลือกสำหรับพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาที่จะเข้าจำพรรษาในฤดูฝน ส่วนอีกช่วงหนึ่ง เป็นเดือนก่อนหน้า วันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือนอาสาฬหบูชา ผู้ที่นับถือศาสนาเชน ก็จะจำพรรษาเกือบจะเป็นช่วงเวลาเดียวกัน ประเพณีการจำพรรษาในฤดูฝน จริง ๆ แล้ว จึงมิใช่การคิดค้นขึ้นมาของชาวพุทธ หรือเนื่องในศาสนาเชน แต่เป็นประเพณีที่มีมาก่อนหน้านี้อยู่แล้ว พิธีในยุคพระเวทที่เกี่ยวกับการมาถึงของฤดูฝนก็ทำกันในช่วงเดือน สรวณ กับเดือน อาสาฬหบูชา เช่นเดียวกัน จึงเป็นที่ชัดเจนว่า การหยุดพักและการจำพรรษามิใช่เหตุการณ์ทางศาสนาแต่แรก แต่เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของการศึกษา ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาก่อนพิธีในศาสนาพุทธและศาสนาเชน

สรุป

คัมภีร์ฤคเวท แต่งขึ้นระหว่างยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ เมื่อชาวอารยันในยุคพระเวทกำลังพัฒนามาสู่ความเป็นอินเดีย บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ของลมมรสุมในอินเดีย และพิธีกรรมในยุคฤคเวท จะสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ของฤดูกาล หลักฐานนี้ ช่วยให้เราสามารถเห็นถึงพัฒนาการใหม่ของวัฒนธรรมอารยันจากยุคก่อนกำเนิดของวัฒนธรรมอินเดียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงกบได้ช่วยเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า วิธีการศึกษานี้สามารถนำมาวิเคราะห์ศึกษาคัมภีร์พระเวทได้อย่างดี โดยย่อแล้ว การศึกษาในที่นี้ได้เสนอหลักฐานที่ชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ชาวอารยันในยุคฤคเวทได้นำความเชื่อเรื่องการ “ตั้งท้องในช่วง 10 เดือน” ของชาวพื้นเมืองที่สัมพันธ์กับการสิ้นสุดลงด้วยการเกิดของฝน ให้เป็นการเริ่มต้นของฤดูฝน
2. เช่นเดียวกับชาวพื้นเมือง ชาวอารยันเริ่มเชื่อว่า พฤติกรรมของ กบ เป็นการขอฝน และการร้องของกบเป็นสาเหตุของฝนในฤดูมรสุม
3. ชาวอารยันจะโกนผม ก่อนฤดูฝน เพื่อว่าผมจะได้ยาวพร้อม ๆ กับพืชผัก ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งเดียวกับผมของเทพผู้ให้กำเนิด หรือเจ้าแม่ดิน

4. ปีการศึกษาของยุคฤททวิจะเริ่มต้นระหว่างฤดูแล้ง รวมถึงการจำพรรษาของภิกษุชาวพุทธ และเช่นด้วย ไม่ต้องสงสัยว่า พัฒนาการใหม่ของวัฒนธรรมของฤททวิ จะมีกำเนิดมาจากชาวอินเดียก่อน เนื่องจากว่า มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ของภูมิอากาศของอนุทวีปในอินเดียอย่างชัดเจน

พัฒนาการนี้อาจมีความคล้ายคลึงบางประการกับความเชื่อของชาวอารยันก่อนสมัยอินเดีย เนื่องจากการรวมความคิดใหม่นี้มักจะเริ่มขึ้นเมื่อมีความคิดใหม่ ๆ ปรากฏหรือมีความคล้ายคลึงกันจริง ๆ อยู่ก่อนแล้ว

เก็บความจาก

The Adaptation of Monsoonal Culture by Rgvedic Aryans : A Further Study of the Flog Hymn. โดย Gautama V. Vajracharya

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัสพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ที่กรุณาอธิบายศัพท์ภาษาสันสกฤตให้ ผู้แปลขอรับผิดชอบในกรณีที่คำแปลคลาดเคลื่อน